

Lausunto

24.09.2023

Asia: VN/20785/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024-2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kiitämme mahdollisuudesta lausua indeksitarkistuksiin liittyvästä lakiesityksestä. Erityisesti haluamme kiinnittää huomiota kansalaisten ja sitosryhmien tosiasiallisiin mahdollisuuksiin arvioida kohteena olevia esityksiä, keskustella niistä ja vaikuttaa niihin. Tällä hetkellä nämä mahdollisuudet toteutuvat huonosti, mutta valtioneuvosto voi melko vähäisin ponnistuksin parantaa tilannetta merkittävästi.

Sosiaali- ja terveysministeriö arvioi erilaisia sosiaaliturvaan liittyviä päätöksiä ja niiden vaikutuksia SISU-mallilla (Simuloitu Suomi), jota Tilastokeskus ylläpitää. Periaatteessa SISU-mallin koodia jaetaan avoimesti, mutta käytännössä kansalaisen on mahdotonta hyödyntää sitä ja arvioida sen avulla sosiaaliturvapolitiikkaa. Tähän on erityisesti kaksi syytä.

SISU-koodien käyttö vaatii SAS-ohjelmistoa, joka on ammattilaisten erityisohjelmisto. Se on kallis hankkia ja vaikea käyttää.

Sellaisenaan SISU-mallia voi käyttää vain yksittäisten esimerkkitapausten tarkasteluun. Sen sijaan erilaisten politiikkatoimien tarkastelu edellyttää, että voidaan tarkastella vaikutuksia useisiin erilaisiin väestöryhmiin sekä myös toimenpiteiden kustannuksia yhteiskunnan tasolla. Tällainen käyttö vaatii otostetun henkilöstön, jota ei jaeta muuta kuin erityistapauksissa tutkimuskäyttöön.

Tälle hallituksen esityksen lausuntokierrokselle on varattu aikaa 15.-24.9.2023 eli viisi arkipäivää. Normaali lausuntoaika on kuusi viikkoa. Kiirettä perustellaan lausuntopyynnössä budjettivalmistelun kiireillä. Koska valmistelu nykyään näyttää olevan erittäin nopeataempoista ja koska valtioneuvosto ei luonnollisestikaan halua estää toimivaan demokratiaan olennaisesti liittyvää asiaperusteista

kansalaiskeskustelua, on välttämätöntä tarjota avoimeen käyttöön toimivia työkaluja politiikkatoimien arviointiin. Tätä päätelmää vahvistaa se, että sosiaali- ja terveysministeriö ei ole pystynyt tuottamaan vaikutusten kokonaisarviointia, vaan se tulee vasta myöhemmin. On siis selvää, ettei edes valmistelevala virkakunta ehdi tarkastella suunnitellun politiikan vaikutuksia lain edellyttämällä tavalla. Myös oikeuskansleri päätyi tähän päätelmään.

Niinpä SISU-malli on jaettava kansalaisten käyttöön siten, että myös valmistelevala virkakunnan ulkopuoliset tahot voivat tosiasiallisesti arvioida päätösehdotusten vaikutuksia parhaaseen tietoon perustuen. Käyttöön tarvittavasta henkilöaineistosta on tehtävä simuloitu versio, joka ei kuvaa todellisia ihmisiä mutta joka tilastollisesti muistuttaa todellista väestöaineistoa. Tämän avoimesti jaettavan aineiston avulla voidaan tutkia päätösten vaikutuksia erilaisiin väestöryhmiin yhtä kattavasti kuin mitä ministeriöt tekevät.

Teknologia antaa myös avoimeen nettiratkaisuun hyvät työkalut. Esimerkiksi avoimen lähdekoodin Saspy-paketin avulla voi rakentaa nettikäyttöliittymän olemassa olevan SISU-koodin päälle ilman, että nykyistä ohjelmaa tarvitsee lähteä muuttamaan tai päivittämään. Tällainen uusi rajapinta ei ole erityisen suuri kehityskohde vaan suuruusluokaltaan ehkä satatuhatta euroa.

Moderni ja selkeä käyttöliittymä on myös virkakunnan etu, koska paremman käytettävyyden avulla voidaan tehdä nopeammin parempaa lainvalmistelua ja vaikutusarviointia, josta hallitus nyt sai oikeuskanslerin moitteet.

Hallitus on tekemässä useiden miljardien leikkauksia valtion menoihin. Olisi järjetöntä jättää huolelliset vaikutusarviointit kansalaiskeskusteluineen tekemättä vain siksi, että saataisiin säästettyä kymmenestuhannesosa rahoista.

Peltola Janne
Open Knowledge Finland